

**مطالعه‌ای بر سیستم‌های راستی آزمایی در
معاهدات کنترل تسلیحات و خلع سلاح بین المللی**

پدیدآورندگان:

حبيب اله فدوى - على صالحى - مهدى كنعان

سرشناسه:

عنوان و نام پدیدآورندگان:

فدوی، حبیب اله - ۱۳۶۲

مطالعه‌ای بر سیستم‌های راستی‌آزمایی در معاهدات کنترل تسلیحات و خلع سلاح

بین المللی/ پدیدآورندگان: حبیب اله فدوی - علی صالحی - مهدی کنعانی

ویراستار علمی:

مهدی حشمتی‌راد

ویراستار ادبی:

علیرضا پرنو

مشخصات نشر:

تهران: دانشگاه پدافند هوایی خاتم الانبیا، (ص)، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری:

۱۴۲ ص. مصور، جدول، نمودار.

شابک:

۹۷۸-۶۰۰-۸۸۲۸-۲۰-۴

وضعیت فهرست نویسی:

فیا

موضوع:

کنترل تسلیحات - راستی‌آزمایی

موضوع:

خلع سلاح - جنبه‌های حقوقی

موضوع:

سلاح‌های هسته‌ای - کنترل - راستی‌آزمایی

شناسه افزوده:

الحی، علی، ۱۳۶۶ -

شناسه افزوده:

کنه‌انی، مهدی، ۱۳۶۱ -

شناسه افزوده:

انتشارات پدافند هوایی خاتم الانبیا، (ص). انتشارات

رده بندی کنگره:

۵۶۱/۵/۱۲ UA

رده بندی دیویی:

۶۲۸/۱۴۰۷

شماره کتابشناسی ملی:

۴۱۷۹۰۸۵

عنوان کتاب: مطالعه‌ای بر سیستم‌های راستی‌آزمایی در معاهدات کنترل تسلیحات و خلع سلاح بین المللی

پدیدآورندگان: حبیب اله فدوی - علی صالحی - مهدی کنعانی

طراح جلد و صفحه آرا: میلاد سیاه تیری - آرمین مختاری

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۸۲۸-۲۰-۴

شمارندگان: ۱۰۰۰ نسخه

قطع: وزیری

قیمت: ۱۲۰۰۰۰ ریال

ناشر: انتشارات دانشگاه پدافند هوایی خاتم الانبیا، (ص)

چاپ اول: ۱۳۹۶

امور فنی و چاپ: چاپ و صحافی دانشگاه پدافند هوایی خاتم الانبیا، (ص)

دفتر فنی و توزیع: دانشگاه پدافند هوایی خاتم الانبیا، (ص) واحد انتشارات

حق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ می باشد و هرگونه چاپ، تکثیر، یا باز نشر اثر بدون مجوز ناشر به هر شکل، اعم از افست، ریسوگراف یا زیراکس به صورت متن کامل یا خلاصه شده تحت هر عنوان اعم از کتاب، جزوه یا وسیله کمک آموزشی در فضای واقعی یا مجازی ممنوع و موجب پیگرد قانونی است.

فهرست مطالب

بخش اول: ارزیابی سیستم راستی آزمایی کنوانسیون تسلیحات شیمیایی.....	۱
۱-۱- مقدمه.....	۱
۱-۲- یک سیستم راستی آزمایی دولایه.....	۳
۱-۳- رژیم نظامی ملی.....	۷
۱-۴- جمع بندی.....	۲۰
بخش دوم: بررسی جوانب سیاسی و فنی بازرسی های اتهامی کنوانسیون تسلیحات شیمیایی.....	۲۳
۱-۲- مقدمه.....	۲۳
۲-۲- کنوانسیون تسلیحات شیمیایی.....	۲۵
۳-۲- آمادگی های لازم OPCW برای به اجرا درآوردن بررسی های اتهامی.....	۳۱
۴-۲- دیگر موضوعات مطروحه در باب بازرسی های اتهامی.....	۴۱
۵-۲- جمع بندی.....	۵۱
بخش سوم: نظارت و راستی آزمایی در معاهدات کنترل تسلیحات موشکی.....	۵۳
۱-۳- مقدمه.....	۵۳
۲-۳- نظارت و راستی آزمایی در یک معاهده کنترل تسلیحات.....	۵۷
۳-۳- نظارت و راستی آزمایی در معاهدات استارت جدید.....	۷۴
۱-۳-۳- ارائه اطلاعات مسافت طی شده موشک ها در طی آزمایش پرواز.....	۷۷
۴-۳- موشک های قاره پیما.....	۸۰
۵-۳- بازرسی از محل.....	۸۶
۶-۳- ارزیابی رژیم راستی آزمایی استارت جدید.....	۹۶

بخش چهارم: راستی آزمایی در CTBT ۹۹

۱-۴- مقدمه ۹۹

۲-۴- سامانه های تحقیقاتی ۱۰۱

۳-۴- بازرسی در محل ۱۰۲

۴-۴- مجازات دولت تهمت زننده ۱۰۳

۵-۴- ارزیابی مکانیسم راستی آزمایی ۱۰۴

بخش پنجم: حفاظت از اطلاعات راستی آزمایی در OPCW و IAEA ۱۰۹

۱-۵- مقدمه ۱۰۹

۲-۵- اعتمادسازی و IAEA ۱۱۱

۳-۵- اعتمادسازی و OPCW ۱۱۳

۴-۵- ارزیابی ۱۱۵

نتیجه گیری ۱۱۷

منابع ۱۲۱

وقتی سال ۹۱ در مقطع کارشناسی ارشد دانشگاه مالک اشتر و رشته دیپلماسی کنترل تسلیحات قبول شدیم من هم مانند بسیاری از افراد جامعه به این می‌اندیشیدم که چرا باید در خصوص کنترل تسلیحات و خلع سلاح بین‌المللی تحقیق شود؟ به‌راستی چرا باید در این حوزه کوچک از روابط بین‌الملل یک رشته خاص تعریف و دانشجوی تربیت کنیم؟ وقتی محققین، سیاستمداران و تصمیم‌گیران این حوزه در ایران تعدادشان از انگشتان یک دست هم بیشتر نمی‌شود، چرا که بودن باید این همه هزینه پردازد؟ و ...

اما بعد از چند ترم تحصیل در این رشته که این حوزه از اهمیت ویژه‌ای برای ما ایرانیان برخوردار است؛ زیرا در آن دوران جامعه جهانی نسبت به استفاده صلح‌آمیز دولت ایران از انرژی هسته‌ای ابراز تردید می‌نمود. در ابتدای امر، از منظر فنی بحث کاملاً کنترل تسلیحاتی بود اما بعدها طرفین بازی ایران و ۱+۵ بحث را از بعد فنی خارج کرده و به آن رنگ سیاسی زدند. جالب اینجا بود که تمامی مباحث مورد مناقشه در زیر عنوان رشد مورد تحصیل بنده قرار می‌گرفت (تا آنجا که خود بنده چندین مقاله در مورد مباحث مورد مناقشه و پیش‌بینی مسر مذاکرات نوشتم که البته در آن زمان توفیق نیافت اما امروز بعد از حل و فصل آن بحران شاید به نیت پیوستن پیش‌بینی‌های بنده هستیم) از این رو دریافتیم که ضرورت وجود این رشته برای ایران عزیز نه تنها مهم بلکه حیاتی است. پس سعی و ممارست بیشتر در امر تحقیق و پژوهش از خود نشان دادم.

ولی بعد از چندی به این نکته پی بردیم، کتب فارسی در این زمینه خیلی کم است زیرا خودمان در دوره تحصیل نیز منابع فارسی در اختیار نداشتیم. بعد از غور در مسئله به نظر می‌رسد علت اصلی آن باشد که محققین، سیاستمداران و تصمیم‌گیران این حوزه در ایران بسیار اندک‌اند و همگی آن‌ها به زبان انگلیسی مسلط‌اند به‌جز یک کتاب ترجمه (غیر پژوهشی) و فقط یک کتاب در زمینه حقوق خلع سلاح و یک کتاب در حوزه کنترل تسلیحات بیولوژیک، اثر علمی- پژوهشی دیگری

در این زمینه تولید نشده است؛ بنابراین بعد از ترجمه چند کتاب که متأسفانه از سوی مسئولان جدی گرفته نشدند، کتاب پیش رو که مجتمع ای از چندین کتاب و تک مقاله‌های پراکنده است را جمع‌آوری و ترجمه نمودیم. امید است که این مجموعه برای طلاب علم در این حوزه مفید باشد.

اما در باب اهمیت موضوع باید گفت، کتاب پیش رو مجتمع ای است از ترجمه سه کتاب، یک مقاله و یک گزارش. در هنگام انتخاب متون برای ترجمه، پژوهشگران به این نکته توجه نمودند که علاوه بر این که متن بتواند به خوبی تمامی زوایا و خفایای بحث کنترل تسلیحات و خلع سلاح را پررنگ دهد و خوانندگان کتاب را با این حوزه مهجور آشنا سازد، سعی نموده‌اند که متونی را ترجمه نمایند که از منظر علمی نیز دارای سطح فوق‌العاده بالایی باشند؛ اما مطمئناً نباید انتظار داشت که پژوهش حاضر در کایه جوانب به موفقیت دست‌یافته باشد. چرا که مترجمین نیز انسان‌های عادی هستند که تالیفات خود را بکار بسته‌اند و قضاوت درباره توفیق ایشان بر دوش اندیشمندان این حوزه می‌باشد.

در همین راستا می‌توانیم ادعا کنیم که در قسمت‌های تئوریک همه فصول نویسندگان آن‌ها سنگ تمام گذاشته و به حق جان مطلب را به‌صورت علمی، روشمند و اندیشمندانه بیان فرموده‌اند. از این رو به خوانندگان گرامی این کتاب توصیه می‌شود حتی اگر به موضوع برخی از فصول علاقه ندارند هم مباحث تئوری آن‌ها را مطالعه نمایند.

اما در خصوص محتوای علمی این کتاب باید بگوییم، معقول و منطقی آن است که بر طبق پروتکل ۱۹۲۵ ژنو تسلیحات بیولوژیک و شیمیایی و همچنین تاریخچه و کاربرد تسلیحات بیولوژیک از زمان باستان تاکنون، در این پژوهش اولین سیستم راستی‌آزمایی که در بوته آزمایش بگذاریم، کنوانسیون تسلیحات بیولوژیک باشد؛ اما همان‌گونه که اهل فن به خوبی می‌دانند بیشتر از آنکه این کنوانسیون معاهده‌ای کنترل تسلیحاتی و خلع سلاحی به معنای حقیقی کلمه باشد، توافق بین‌المللی بر سر موضوع تسلیحات بیولوژیک است. در حقیقت این کنوانسیون دارای سیستم راستی‌آزمایی نمی‌باشد. شاید بعد از غور در پنجمین کنفرانس بازنگری ۲۰۰۱، بتوانیم به

این برداشت برسیم که مهم‌ترین مانع در ایجاد OBWC و یک رژیم راستی‌آزمایی همه‌جانبه، عوامل اقتصادی است؛ و می‌توان ادعا نمود که مهم‌ترین دلیل عدم توافق جامعه بین‌المللی (طبق بیانیه‌های دولت آمریکا و متحدانش) بر سر تشکیل یک کنوانسیون جامع در مورد تسلیحات بیولوژیک همین عامل باشد. طبق بیانیه دولت آمریکا در نشست مذکور علاوه بر عوامل اقتصادی و زیاده‌خواهی‌های دولت آمریکا، دلیل امنیت بیولوژیک آن دولت یکی از دلایل مهم مخالفت ایشان با تشکیل سیستم راستی‌آزمایی کنوانسیون تسلیحات بیولوژیک بود. آن‌ها در این رابطه می‌گفتند که ما نمی‌توانیم امنیت شرکت‌های خصوصی و پدافند بیولوژیک ملی‌مان را در برابر بازرسان به نمایش بگذاریم. از این رو با مفاد قوانین ملی مخالفت می‌کردند.^۱ در اینجا لازم به ذکر است که به مباحثی که اخیراً درباره بیماری‌های نوپدید و سرمنشأ آن^۲ مطروح است، اشاره کنیم. شاید اگر دولت بوش در سال ۲۰۰۱ با تشکیل رژیم نظارت بین‌المللی مخالفت نمی‌کرد، امروز شاهد رشد روزافزون این بیماری نبودیم. البته برآورد WHO اگر زیکا با همین سرعت پیش برود تا سال ۲۰۵۰ نیمی از جمعیت جهان به این بیماری مبتلا خواهند شد.^۳

رشد روزافزون بیماری‌های جدید و ناشناخته، دستیابی به فناوری تولیدات بیولوژیکی و استفاده از ریز جانداران در زندگی روزمره بشری بر اهمیت نظارت بازرسی از تأسیسات بیولوژیک می‌افزاید. پس نیاز است که دولت‌ها همت بیشتری بکار بندند و برای این حوزه تهدیدزا رژیم نظارت بین‌المللی تدوین نمایند. در همین راستا، متأسفانه، اندیشمندان حوزه خلع سلاح نیز چندان در این مورد تحقیق نفرموده‌اند. تا ما نیز به تبع آن‌ها ترجمه‌ای در این مورد ارائه نمی‌ماییم.

در گام بعدی و با توجه به اهمیت مسئله تسلیحات شیمیایی؛ پیچیدگی‌های خاص کنوانسیون تسلیحات شیمیایی؛ و همچنین بار حقوقی شدت زیاد این معاهده، صلاح دانستیم که یک مقاله و یک کتاب معتبر در زمینه سیستم راستی‌آزمایی کنوانسیون تسلیحات شیمیایی و به ویژه

^۱ میرزایی سید احمد، دیپلماسی کنترل تسلیحات زیستی، مالک اشتر، تهران، ۱۳۹۰، ص ۳۶

^۲ که در لابراتوارهای آمریکایی است.

^۳ www.WHO.un/zica/istatistical/ddhfigh/98ff8

بازرسی‌های اتهامی آن کنوانسیون در این پژوهش بگنجانیم. هر دو این متون در ورای تحلیل بسیار زیبای خود، مطالب ریشه‌ای و بنیادینی درباره موضوع رژیم نظارت بین‌المللی بر معاهدات کنترل تسلیحاتی ارائه می‌نمایند.

در فصل اول با توجه به این که ما در آغاز کلام قرار داشتیم و باید از متنی استفاده می‌کردیم که مفاهیمی همچون «خلع سلاح و کنترل تسلیحات»^۱، «اعتمادسازی»^۲، «نظارت بین‌المللی»^۳ و «رژیم راستی‌آزمایی»^۴ را به شکلی اصولی و اساسی بررسی و تعریف نماید؛ و همچنین به خاطر اهمیت وافر CWC رتباط این مفاهیم بنیادین را با موضوع تسلیحات شیمیایی و سیستم راستی‌آزمایی آن کنوانسیون به بحث بگمارد. کتاب «Evaluating the CWC verification system» را انتخاب و ترجمه نمودیم.

در گام بعدی ما با بررسی کتاب «Political and technical aspects of challenge inspection under the Chemical Weapons Convention» دریافتن نقاط قوت بی‌شمارش آن را در فصل دوم گنجانیدیم؛ اما دلیل اصلی انتخاب کتاب مذکور این بود که نویسنده این اثر ارزشمند بعد از توضیح دقیق و گام به گام فرایند بازرسی (که به نظر می‌رسد برای خوانندگان محترم این پژوهش می‌تواند بسیار مفید باشد) به بار حقوقی و سیاسی هر اقدام در فرایند بازرسی پرداخته، فرایند بازرسی‌های اتهامی را با بازرسی‌های عادی مقایسه نموده و تمامی جواب سیستم راستی‌آزمایی تسلیحات شیمیایی را مورد کنکاش قرار داده است.

در فصل سوم با توجه به تجزیه و تحلیل بسیار قدرتمند و قلم شیوای سرکار خانم «Amy F. Woolf» صلاح را در آن دانستیم کتاب «monitoring and verification in missile arms control» را که علاوه بر بررسی دقیق روند معاهدات کنترل تسلیحاتی موشکی آمریکا-روسیه، به اصول بنیادین کنترل تسلیحات نیز نظر داشته است، ترجمه نماییم.

¹ Arms Control & disarmament
² Confidentiality
³ International Monitoring
⁴ Verification Regim

در ورای مبحث فصل سوم پژوهش پیش رو، مترجم این متن را به خاطر روش‌شناسی و دیدگاه ژرف اندیشانه نویسنده آن، ترجمه و در این مجموعه گنجانده است. خانم ولف با داشتن سابقه طولانی و نگاهی باریک‌بین می‌تواند به اندیشمندان حوزه خلع سلاح کشورمان و همچنین به پژوهشگران دیگر حوزه‌ها (در بُعد روش‌شناختی) درس‌های ارزشمندی ارائه نماید. افزون بر آن، نویسنده این متن با داشتن سابقه طولانی امور پژوهشی در مرکز تحقیقات کنگره آمریکا، تقریباً در تمامی زمینه‌های کنترل تسلیحات و خلع سلاح حاذق بوده و کتب، مقالات و نیز گزارشات بسیاری را به کنگرس ارائه نموده است.

اما دلیل اصلی انتخاب و ترجمه این متن آن است که معاهدات کنترل تسلیحاتی و خلع سلاحی، از منظر دکترین رئالیسم، اساساً اتفاقی هستند که از یک طرف دولت‌های توسعه یافته برای مانع‌تراشی و جلوگیری از دست‌یابی دولت‌های در حال توسعه به سلاح‌های پیشرفته و کشتار جمعی منعقد می‌نمایند؛ و از طرف دیگر دولت‌های در حال توسعه با آن‌ها موافقت می‌کنند، چرا که اولاً معاهده برای توسعه زیرساخت‌ها و فناوری‌های با «کاربرد دوگانه»^۱ امتیازاتی را به آن‌ها ارائه می‌کند. دوماً دولت‌های در حال توسعه قادر می‌سازد تا بر فرایند کنترل تسلیحات و خلع سلاح دولت‌های توسعه یافته نظارت و بازرسی داشته باشند؛ اما غافل از آنکه به نظر دولت‌های قدرتمند: «حقوق بین‌الملل آن چیزی است که مدام تکرار می‌دارند تا اغنیا زیر پا بگذارند»^۲؛ اما در معاهدات کنترل تسلیحات موشکی (که فقط بین آمریکا- شوروی، آمریکا- روسیه منعقد شده است) طرفین مذاکره هر دو ابرقدرت‌هایی هستند که نمی‌توانند از موضع ای‌فرا تر به یکدیگر بنگرند. در حقیقت، همان‌طور که بسیاری از کارشناسان معتقدند معاهدات کنترل تسلیحات موشکی این امکان را به شوروی داد تا در موازنه بین‌المللی خود را هم‌تراز با آمریکا مطرح سازد.^۳ از این رو به نظر می‌رسد شیوه انعقاد معاهده و تمهیدات اندیشیده

^۱ Dual use

^۲ موسی زاده رضا، سازمان‌های بین‌المللی، میزان، پاییز ۱۳۸۸، ۱۲، ص ۱۲۳

^۳ نقیب زاده احمد، تاریخ دیپلماسی و روابط بین‌الملل، قومس، ۱۳۸۸، ص ۲۶۵

شده در یک معاهده کنترل تسلیحاتی که طرفین آن علاوه بر این که از بعد حقوقی هم طرازند^۱، از منظر قدرت نظامی و نظارت و بازرسی بر فعالیت‌های یکدیگر نیز یکسان‌اند، برای پژوهشگران حوزه خلع سلاح جالب و قدری تأمل برانگیز باشد.

از سوی دیگر دول بزرگ به منظور جلوگیری از ترویج ادوات پرتاب موشک‌های بالستیک قاره‌پیما، پیش‌نویس‌های متفاوتی را برای تشکیل کنوانسیون کنترل و خلع سلاح موشکی ارائه نمودند؛ اما به دلیل آن‌که بسیار از دولت‌های کوچک موشک را سلاحی استراتژیک می‌پندارند هنوز مورد موافقت قرار نگرفته است. از این رو دولت‌های در حال توسعه (مخصوصاً جمهوری اسلامی ایران) نیرمند تمیق بیشتری در این حوزه می‌باشد. امید است این فصل انگیزه‌بخش محققین در این مورد باشد.

بعد از آنکه ما در سه فصل ابتدایی به ادوات راستی‌آزمایی در معاهدات کنترل تسلیحاتی و مبانی فکر آن اندیشیدیم؛ و با توجه به این حقیقت که بعد از جریان پرونده هسته‌ای ایران آگاهی‌های اندیشمندان ما در حوزه خلع سلاح و کنترل تسلیحات هسته‌ای فوق‌العاده بالا رفته است؛ صلاح دانستیم که گام را فراتر از NPT و safeguard نهاد بر تعهدات و الزامات معاهده CTBT در فصل چهارم بپردازیم.

این معاهده همان‌طور که در فصل چهارم به تشریح آن خواهیم پرداخت، از منظر بسیاری از کارشناسان سنگین‌ترین معاهده عدم اشاعه تسلیحاتی می‌باشد. در طول تاریخ معاهدات کنترل تسلیحاتی تا کنون هیچ معاهده‌ای این قدر الزامات پیچیده و سخت نداشته است. از این رو ما در فصل چهارم سعی نمودیم، سیستم راستی‌آزمایی CTBT را مورد مطالعه قرار دهیم و تمامی تعهدات آن را زیر نظر بگیریم. جا دارد در اینجا همه خوانندگان این کتاب را به مطالعه کتاب *Verification Revisited*، که فصل چهارم پژوهش ما برگرفته شده از فصل پنجم آن کتاب

^۱ از بعد فلسفه حقوق، همه معاهدات (خواه جنبه بین‌المللی داشته باشند، خواه جنبه داخلی) طرفین توافق را به صورت ضمنی هم طراز می‌پندارند.

می‌باشد، دعوت نماییم. کتاب مذکور به حدی جامع و کامل بود که مترجم، حقیقتاً، تمایل به ترجمه تمامی آن داشت اما متأسفانه از حوصله بحث ما خارج بود.

اگر به ما اجازه دهید تا موضوع این پژوهش را از منظری دیگر مورد بررسی قرار دهیم، درخواستیم یافت، سیستم بازرسی‌های بین‌المللی که در قالب ادبیات کنترل تسلیحات و خلع سلاح به راستی آزمایی تعبیر می‌شود، می‌خواهد یک اقدام مشترک الزام‌آور ایجاد نماید تا برای دولت‌هایی که قصد تولید تسلیحات کشتار جمعی دارند، این اقدام بدترین انتخاب باشد. از این رو برای دستیابی به چنین هدفی محتاج بازرسی‌های بیشتر، دقیق‌تر و همه‌جانبه هستیم. این‌گونه بازرسی‌ها موجب تکامل سیستم راستی‌آزمایی می‌شود؛ اما راستی‌آزمایی نیازمند شفافیت و حسن نیت (در فصل سوم در این مورد توضیح خواهیم داد) است؛ اما شفافیت بیشتر، بزرگ‌ترین چالش برای حفظ اطلاعات ملی است.

در این راستا یکی از اصلی‌ترین فاکتورها، در دولت‌ها در ضمن ایجاد سیستم راستی‌آزمایی؛ در حین همکاری با رژیم‌های بازرسی بر نخر سیوه، کم‌کیف اطلاعاتی که ارائه می‌کنند؛ و همچنین طریقه همکاری آن‌ها با بازرسان سازمان. آن توجه می‌کنند، توانایی سازمان مجری بازرسی‌ها در امر حفاظت از اطلاعات راستی‌آزمایی و اعتماد سازی است. مبحث «اعتماد اشتباهی» قسمتی از مباحث مطروحه در هر معاهده کنترل تسلیحاتی است که ساداش به معاهد SALT I باز می‌گردد.^۲ حتی در همین اواخر در پرونده هسته‌ای ایران، برخی از ادعای خیلی محرمانه که به‌صورت ویژه در اختیار بازرسان آژانس قرار می‌گرفت، در کمتر از ۲۴ ساعت از دهان دولت‌مردان رژیم صهیونیستی شنیده می‌شد. این امر بارها و بارها مورد اعتراض نماینده ایران در آژانس قرار گرفت. از این رو یکی از فاکتورهای ارزیابی رژیم راستی‌آزمایی و اعتمادسازی کارآمد، حفاظت و حراست از اطلاعات فنی، تجاری و امنیتی دولت‌های عضو می‌باشد.

^۱ Douglas J. MacEachin, 'Routine and Challenge: Two pillars of verification', Quarterly Journal of the Harvard Sussex Program on CBW Armament and Arms Limitation, march 1998, NO39
2Ibid. p 35

از این رو لازم و ضروری دانستیم که در این پژوهش، فصلی را به این مهم اختصاص دهیم. پس فصل پنجم را که از مجله بسیار معتبر Vertic اخذ شده است، ترجمه نمودیم. این مقاله که در حقیقت نوعی مطالعه مقایسه‌ای بین سازمان IAEA و OPCW در زمینه حفاظت و حراست از اطلاعات جمع‌آوری‌شده در فرایند راستی‌آزمایی، اعتمادسازی و بازرسی می‌باشد، شروع خوبی برای بیشتر اندیشیدن متخصصان این حوزه در این باب می‌باشد.

در پایان از همه درستانی که مرا در جست‌وجو، جمع‌آوری و ترجمه مجموعه پیش‌رو، کمک و یاری رساناد، تشکر می‌کنم.

مترجمان

نیمه شعبان ۱۳۹۵

www.ketab.ir